

A FELSZÓLÍTÓ MÓDÚ IGEALAKOK KETTŐSSÉGÉNEK DIAKRÓN KORPUSZVIZSGÁLATA

HORVÁTH LÁSZLÓ

1. Elemzésem annak a vizsgálatoknak az újabb láncszeme, amely a *várj* : *várjál*, *lakj* : *lakjál*, illetőleg *várd* : *várjad* típusú alakpárok tagjai közötti választás történetének a feltárására irányul. A kutatást mai magyar drámák korpuszán kezdtem (Horváth 1998). Ezután két szegedi nyelvtörténeti konferencián XVIII. századi minorita iskoladrámák és XX. század eleji drámák szövegmintáját vizsgáltam meg (Horváth 2001, 2006). Legutóbb pedig, az ELTE konferenciáján, az 1840-es évek drámáit vallattam (Horváth 2009). Az elemzést mindig egyrészt a ragozásfajták szempontjából (általános vagy határozott ragozás, iktelenség vagy ikesség), másrészt a funkciók jellegére (kérés-félék, parancsfélék, kötőmódi használat) figyelve végeztem el, az adott szinkrón met-
szetre érvényesen és diakrón egybevetéssel.

A közép- és újmagyar korszak fordulóján keletkezett minorita iskoladrámákban az ikés igék körében a *lakjál* típusú hosszú alakok domináltak, csaknem 80%-os részesedéssel. Ehhez képest a XX. század elejére éles fordulat zajlott le: a rövid formák kerültek többségbe. Vajon a XIX. század melyik szakaszában billenhetett át a mérleg? Ennek a megállapításához hívtam segítségül az 1840-es évek szövegmintájának vallo-
mását. A válaszhoz azonban csak bizonyos mértékig jutottam közelebb, mivel a korpusz nem tanúskodott az említett fordulóról, sőt a XVIII. századi anyaghoz képest jelentős visszarendeződést mutatott a hosszú formák javára. Ebből arra következtethettem, hogy a rövid alakok valamikor a XIX. század második felében kerülhettek fölénybe. Hogy közelebb juthassak annak a megállapításához, hogy pontosabban mikor játszódott le a gyökeres fordulat, újabb korpuszvizsgálat vált szükségessé. Ennek az eredményeit mutatom most be. Választásom az 1870-es évekre esett, mivel az 1840-esektől és a XX. század elejétől nagyjából azonos távolságra vannak.

A diakrón vizsgálatok kiegészítését és az évtized kiválasztását más szempont is indokolta: a funkciómegoszlásé. Az 1840-es évek korpuszában feltűnő grammatikai szabályosság uralkodik: a szórványos kivételektől eltekintve az általános ragozásban az iktelen igék felszólító alakja rövid, az ikeseké hosszú, a határozott ragozásban pedig majdnem minden forma rövid; a funkció jellege szerinti megoszlást tehát nem tapasztalhatunk (Horváth 2009: 174). A XX. század elején viszont kétségtelenül és több vonatkozásban is észlelhető a funkciómegoszlás (Horváth 2006: 82–4). Érdekes kérdés tehát, hogy megvolt-e már az 1870-es években is a drámaírókban az a törekvés, hogy az egyöntetűség igényét valamelyest feladva kiaknázzák a funkciómegoszlásban rejlő lehetőségeket.

2. Az 1870-es évek korpuszát a korábbi vizsgálatok elveinek megfelelően állítottam össze. A szövegmintát ezúttal is nyolc dráma alkotja. Prózában írt művek; teljes terjedelmükben feldolgoztam őket, beleértve a versbetéteket is. A drámai műnemen belül törekedtem a műfaji változatosságra, de természetesen kénytelen voltam a lehető-

ségekhez igazodni: például nem hagyhattam figyelmen kívül, hogy a választott évtized uralkodó műfaja a népszínmű.

A drámakorpusz darabjainak listáját írásom végén, a szakirodalomé előtt adom meg. A statisztikai táblázatban és a példák közlésekor a művekre szerzőjük nevével utalok.

A korpuszbeli arányok bemutatása előtt szólnom kell arról, hogy (korábbi elemzéseimhez igazodva) miféle adatokat rekesztettem ki a felszólító alakpárok vizsgálatából. A *jer*, *gyere* igealakokat azért nem vettem számításba, mert nem illeszthetők be a felszólító formák szokásos szembenállási sorába: „*Jer* csak, szép kigyó!” (Toldy 557), „*Gyere* hát no!” (TóthE 692). Szintén kimaradt a fenyegetést kifejező, mondatszóvá vált *megállj*, valamint az *indulj* vezényszó: „*Megállj* te diplomatikus paraszt!” (Csepreghy 253), *indulj!* (Csepreghy 257). Ugyancsak kizártam a statisztikából a köszönések és más frazeológiai egységek igei elemét: „*Adj isten* csillagos jó estét” (Csepreghy 291), „*Fogadj isten* huszár uram” (Csepreghy 257), *Isten ments!* (Csepreghy 268), *Ments isten* (Varga 24), *Isten őrizd!* (Csiky 870), „Ne *szólj* szám, nem fáj fejem” (TóthE 678). Valamivel nehezebb döntés elé állított a felszólító igealak és a mondatszó között átmenetet alkotó, általános alanyú *nézd* (értékeléséhez l. Horváth 2006: 78), de megnyugtatóbbnak találtam a kihagyását: „No *nézd*, a kölyök!” (Csepreghy 262).

Bevettem viszont a feldolgozandó anyagba azt az (egyetlen) adatot, amelyben a felszólító alakot a *-szi* elem toldotta meg: „*Adszi* csak fiam azt a kóterkulcsot...” (Csepreghy 271). (Az ezzel szoros rokonságban lévő *-sza/-sze* szakirodalmához és funkciójához vö. Horváth 2001: 61–2.)

A rostálás után megállapíthattam, hogy az 1870-es évek drámakorpusza 955 olyan adatot tartalmaz, amelyet vizsgálatomhoz felhasználhatok. Ezek 381 igét képviselnek; ha az igekötők okozta különbségektől eltekintünk, akkor 274-et.

A felszólító igealakok kettősségéről készített szinkrón és diakrón statisztikáimban az arányok értékeléséhez valószínűség-számítási próbát végeztem. A különbségeket $p < 0,05$ esetén, azaz a véletlennek 5%-nál kisebb esélyt hagyva tekintettem szignifikánsnak.

3. Az 1870-es évek **szinkrón** metszetének számadatait és arányait a **ragozásfajták** függvényében az 1. táblázat mutatja be.

A korpuszban az általános ragozásnak 580 (60,7%), a határozottnak pedig 375 (39,3%) képviselője van.

Az általános ragozásban az iktelen igék körében kizárólagos a rövid formák használata: „*menj haza* birkáid közé számárnak...” (Csiky 876); „*Akassz* tengelyt, ha mersz” (TóthE 692); „*Szenderülj el* ártatlan lélek” (Varga 6).

Az ikés igék adatainak a kétharmada hosszú forma: „*Bízzál* bennem, édes leányom!” (Abonyi 665); „és *igyekezzél* kissé elpirulni” (Toldy 525); „Kedves sonkám, *igyal*, ha megszomjazol” (TóthE 688). A rövid alakok részesedése tehát egyharmadnyi: „Ne *dicsekedj* az ördöggel” (TóthE 735); „*Aludj* csak *aludj*” (Varga 6). Vannak olyan igék, amelyeknek mind a rövid, mind a hosszú formája megjelenik: „No, Tercsi ne *bolondozz!*” (TóthE 680), de így is: „Ugyan ne *bolondozzál!*” (Toldy 581); „csak ne *haragudj* érte” (TóthE 681), de így is: „Ne *haragudjál* Tamás!” (Varga 20). Az ikés igék használata szerzőnként is különböző: Csiky Gergely, Toldy István és Tóth Kálmán csak hosszú alakokat használ; Jósika Kálmánál és Abonyi Lajosnál is ezek vannak többségben;

Varga Jánosnál éppen döntetlen az eredmény, míg Csepreghy Ferenc és Tóth Ede a rövid alakokat részesíti előnyben. Az utóbbiak nyelvhasználata előrevetíti a XX. század elején már megfigyelhető fordulatot.

Szerzők (és adat- szám)	Általános ragozás						Határozott ragozás	
	iktelen		ikes		együtt		rövid	hosz- szú
	rövid	hosz- szú	rövid	hosszú	rövid	hosszú		
Abonyi (147) %	87 100,0	– –	1 33,3	2 66,7	88 97,8	2 2,2	56 98,2	1 1,8
Csepreghy (135) %	72 100,0	– –	5 71,4	2 28,6	77 97,5	2 2,5	53 94,6	3 5,4
Csiky (190) %	110 100,0	– –	– –	7 100,0	110 94,0	7 6,0	73 100,0	– –
Jósika (98) %	52 100,0	– –	1 11,1	8 88,9	53 86,9	8 13,1	37 100,0	– –
Toldy (73) %	38 100,0	– –	– –	7 100,0	38 84,4	7 15,6	28 100,0	– –
TóthE (182) %	96 100,0	– –	10 66,7	5 33,3	106 95,5	5 4,5	66 93,0	5 7,0
TóthK (93) %	51 100,0	– –	– –	5 100,0	51 91,1	5 8,9	37 100,0	– –
Varga (37) %	15 100,0	– –	3 50,0	3 50,0	18 85,7	3 14,3	16 100,0	– –
Összesen (955) %	521 100,0	– –	20 33,9	39 66,1	541 93,3	39 6,7	366 97,6	9 2,4

1. táblázat

Az 1870-es évek szinkrón metszete a szerzők és a ragozásfajták szerint

Az általános ragozású igék együttes statisztikája a rövid formák erős dominanciájáról tanúskodik. Ez teljesen érthető, hiszen ebben a ragozásfajtában az iktelen igék képviselőinek száma 521 (89,8%), míg az ikés igéknek csupán 59 (10,2%) reprezentánsuk akad.

A határozott ragozásban elsöprő többségben vannak a rövid formák: „Hej, Ben-ce, *el ne bolondítsd a feleségemet*” (Csiky 834); „De csöndesen fölháborodott szív – *el ne áruld magadat*” (Jósika 35); „Kedves Ilkám, *segítsd elő te is atyád célját*” (TóthK 9). A hosszú alakok száma csekély: „De hát *mondjad*, fiam, valami nagy baj van?” (Abonyi 634); „*Húzzad, húzzad* keservesen!” [dalbetétben] (TóthE 717). Érdekes, hogy majdnem mindegyik azoknál a szerzőknél – Tóth Edénél és Csepreghy Ferencnél – jelenik meg, akiknél az ikés igék között a rövid alakok vannak többségben.

Az általános és a határozott ragozású igék használatát összevetve megállapíthatjuk, hogy az általános ragozásban számottevően több a hosszú forma. Az általános ra-

gozást tekintve pedig természetesen szignifikánsan több a hosszú forma az ikések körében, hiszen az iktelenek között nem is tűnik fel ilyen.

A **diakrón** egybevetés megkönnyítésére a 2. táblázatban összefoglaltam a korábbi vizsgálatokban látott eredményeket, és beillesztettem közéjük az 1870-es évek korpuszáét. Az összehasonlításban természetesen leginkább a legutóbbi hasonló áttekintésemre támaszkodom (Horváth 2009: 173–4). Az érdeklődők számára a történeti képet mások korábbi munkáinak tanulmányozása teheti teljesebbé (Szathmári 1968: 422, 424; Kovalovszky 1980; E. Abaffy 1992: 205–10, 217, 221–2; Kugler 2000: 114, 117).

Időszak	Általános ragozás						Határozott ragozás	
	iktelen		ikes		együtt			
	rövid	hosszú	rövid	hosszú	rövid	hosszú	rövid	hosszú
XVIII. század	409	3	16	56	425	59	446	86
%	99,3	0,7	22,2	77,8	87,8	12,2	83,8	16,2
1840-es évek	612	1	5	88	617	89	481	2
%	99,8	0,2	5,4	94,6	87,4	12,6	99,6	0,4
1870-es évek	521	–	20	39	541	39	366	9
%	100,0	–	33,9	66,1	93,3	6,7	97,6	2,4
XX. század eleje	549	28	48	30	597	58	372	26
%	95,1	4,9	61,5	38,5	91,1	8,9	93,5	6,5
XX. század vége	308	73	99	33	407	106	290	16
%	80,8	19,2	75,0	25,0	79,3	20,7	94,8	5,2

2. táblázat

Diakrón morfológiai egybevetés

Az összehasonlítást az ikés igéken kezdem, hiszen a mostani korpuszvizsgálat elvégzésére elsősorban az őket érintő diakrón fordulat kérdése ösztönzött. A bevezetőben már említettem, hogy az 1840-es évek szövegmintája a XVIII. századi minorita iskoladramákéhoz képest jelentős visszarendeződést mutatott a hosszú formák javára. A minorita és az 1870-es évekbeli korpusz között viszont ebben a tekintetben nincs számottevő különbség. Nem okoz tehát meglepetést, hogy az 1840-es és az 1870-es évek között a rövid formák jelentős szaporodása észlelhető. Mindez igazolja azt a feltevésemet (Horváth 2009: 176), hogy az 1840-es évek irodalmi normája akadályként szólt bele a nyelvtörténeti változás menetébe. Ami pedig az alapkérdést illeti: a rövid formák uralmához vezető diakrón fordulat még az 1870-es években sem ment végbe, ideje tehát a XIX. század utolsó két évtizedére tehető. Láthattuk, hogy egyes szerzők már a 70-es években is a rövid alakot részesítették előnyben. Egyéni különbségek még a XX. század elején is voltak (Horváth 2006: 79), de akkorra az összkép már a rövid formákra nézve kedvező. A XX. század folyamán pedig további szignifikáns eltolódás figyelhető meg a javukra.

Az általános ragozás iktelen igéit tekintve nincs számottevő különbség a XVIII. századi, az 1840-es évekbeli és a három évtizeddel későbbi korpusz között. A XX. szá-

zad elején még mindig ritkán, de már nem kivételképpen jelentkeztek a hosszú formák. Szaporodásuk nyilván szorosan összefügg az ikes igéket érintő ellentétes folyamattal. A XX. században további szignifikáns térhódításuk tapasztalható; igaz, részesedésük még az 1980-as években sem érte el a 20%-ot.

Ha az általános ragozás adatait együttesen vizsgáljuk, akkor a minorita drámák és az 1840-es évekből valók között nem látható lényeges eltérés. E két korpuszhoz képest az 1870-es évekre jelentős eltolódás történt a rövid alakok javára. A 70-es évekhez képest viszont a XX. század elején nem mérhető számottevő különbség. A XX. századi két szövegminta között azonban igen: szignifikáns a hosszú alakok megszorodása. Mindez arra vall, hogy az ikes igéket érintő fordulat volt az, amely megelőzte és indukálta a hosszú alakok aránynövekedését az iktelen igék körében, a XX. században viszont már az utóbbi tendencia vált fontosabbá.

A határozott ragozást tekintve a XVIII. századi drámakorpuszhoz képest mind az 1840-es, mind az 1870-es évekből valóban sokkal nagyobb a rövid alakok részesedése. Az utóbbi két szövegminta között szignifikáns eltolódás ment végbe a hosszú formák javára. Az 1870-es évek és a XX. század eleje között számottevő mértékben folytatódott ez a tendencia. Az 1980-as évek korpusza viszont nem tanúskodik újabb lényeges változásról.

4. Az 1870-es évek szövegmintájának a **funkció** jellege szerinti statisztikáját a 3. táblázat mutatja be.

Az általános ragozásban kérésféléből 263 (45,3%), parancsféléből 299 (51,6%), kötőmódi formából pedig 18 (3,1%) van. A határozott ragozásban ehhez igen hasonlók az arányok; ugyanebben a sorrendben haladva: 164 (43,7%), 197 (52,5%), 14 (3,7%).

A kérésfélék és a parancsfélék szemléltetésére a ragozásfajták rövid és hosszú alakú képviselőiből egyet-egyed idézek, ha az adott típusnak egyáltalán akad reprezentánsa. **Kérésfélé:** – iktelen rövid: „Ne *busulj* kedves gyermekem” (TóthK 67); [iktelen hosszú nincs]; – ikes rövid: „*Nyugodj* csendesén” (Abonyi 653); ikes hosszú: „S most *álmoldjál* Filemon és Baucissal” (Varga 6); – határozott rövid: „Csak *tartsd* magad mellettem kedves jó kis feleségem” (Varga 17); határozott hosszú: „magam is azt mondom, hogy tánczolj, mulass, *éljed* a világod” (Csepreghy 255). **Parancsfélé:** – iktelen rövid: „*Fogass be* rögtön a vadász-kocsiba” (Jósika 10); [iktelen hosszú nincs]; – ikes rövid: „*Takarodj* a kóterbe, te mihaszna!” (Csepreghy 287); ikes hosszú: „Ne *fukarkodjál*” (TóthK 24); – határozott rövid: „*Add meg* magad” (Abonyi 657); határozott hosszú: „A szerint *huzzad* majd [a nótát], amint a kedvem tartja magát” (Csepreghy 295).

A **kötőmódi** példákból sajátos voltuk miatt (vö. Kugler 2000: 107) többet idézek: – iktelen rövid: „Majd résen leszek, hogy *meg* ne *csalj*” (Csiky 803); „lehetetlen, hogy kosarat *kapj*!” (Varga 4); „Akarom, hogy nyugodt *légy*” (Abonyi 604); „Aztán csak arra kérlek, kedves húgom, *tégy ki* magadért” (Toldy 522); [iktelen hosszú nincs]; – [ikes rövid nincs]; ikes hosszú: „mikor arra vagy hivatva, hogy a fővárosban *játsszál* szerepet!” (Toldy 563); „megtiltom, hogy *gorombáskodjál*” (Varga 18); „Óhajtottam, hogy mint legjobb barátom, te is jelen légy, s *osztazzál* boldogságomban” (Csiky 804); – határozott rövid: „Tán bizony azért záratod ide magad, hogy a birónét *láthatd*?” (Csepreghy 262); „Órült atyai hiúságom férfiúvá nevelt, eltúrte e pillanatig, hogy nemünk sajtóságait utánozva, tennemedet *gunyold*” (Jósika 20); „szükséges, hogy [a levél] tartalmát *ismerd*” (Jósika 7); határozott hosszú: „nem is polyákot kvártélyoztak hozzád,

hogy a szoba sarkából nézzed” (Csepregy 295). Nem soroltam a kötőmódi formák közé a függő idézetekben szereplő igealakokat, továbbá a bizonyos performatív igéjű főmondatok mellékmondatában szereplőket sem, bár az utóbbiak nemegyszer határesetek: „Hát nem **megmondtam** már, hogy Göndört *hozd* észére!” (TóthE 679); „Íme hazám, bolyongó fiad megtér, és **kér**, *fogadd el* szolgálatát!” (Toldy 515).

Funkció	Általános ragozás						Határozott ragozás	
	iktelen		ikes		együtt		rövid	hosszú
	rövid	hosszú	rövid	hosszú	rövid	hosszú		
kérésféle	237	–	8	18	245	18	163	1
%	100,0	–	30,8	69,2	93,2	6,8	99,4	0,6
parancsféle	270	–	12	17	282	17	190	7
%	100,0	–	41,4	58,6	94,3	5,7	96,4	3,6
kötőmódi	14	–	–	4	14	4	13	1
%	100,0	–	–	100,0	77,8	22,2	92,9	7,1
Összesen	521	–	20	39	541	39	366	9
%	100,0	–	33,9	66,1	93,3	6,7	97,6	2,4

3. táblázat

Az 1870-es évek szinkrón metszete a funkciók szerint

A kérexfélék és a parancsfélék között sem az általános, sem a határozott ragozásban nem figyelhető meg funkciómegoszlás. A kérexfélék és a kötőmódi adatok között viszont igen: mind az általános, mind a határozott ragozásban szignifikánsan több a hosszú forma a kötőmódban. Az általános ragozásban ugyanez a különbség megvan a parancsfélék és a kötőmódiak között is, a határozott ragozásban ellenben nincsen.

A háromféle funkciót a két ragozástípusban összesen hatféle párosításban tudjuk összevetni. Ha arra vagyunk kíváncsiak, hogy a **diakrón** vizsgálatokban elemzett drámakorpuszokra mennyire jellemző a funkciómegoszlás, használható mérce lehet, hogy hány párban realizálódik.

Az 1840-es évek korpuszában és a XX. század végében egyben sem. A XVIII. századi iskoladrámákban két párban: a határozott ragozásban a kötőmódra sokkal jellemzőbb a hosszú forma, mint a kérexfélékre és a parancsfélékre. Mint láthattuk, az 1870-es évek szövegmintájában három párral kapcsolatban észlelhető funkciómegoszlás. A legdifferenciáltabb a XX. század eleji anyag, hiszen négy párban is megvan a megoszlás: az általános ragozásban mind a kérexfélékre, mind a kötőmódra lényegesen jellemzőbb a hosszú forma, mint a parancsfélékre; a határozott ragozásban pedig a kötőmódiak csoportja különbözik élesen a másik kettőtől, mivel a hosszú alakok vannak többségben benne.

A felsorolásból kitűnik, hogy több időszak drámaírói is szívesen társították a kötőmódi szereppel a hosszú formát. Erre egyelőre nem sikerült magyarázatot találnom. Talán az a szempont is említést érdemel, hogy a kötőmódiak készlete mindig messze elmarad a másik két funkció típus reprezentánsaiétól, s az adatok csekély száma néha

valamelyest ronthatja az összevetés hitelességét. Éppen ennek a fordítottja miatt nő meg annak a XX. század eleji megoszlásnak a jelentősége, amely a kérésfélék és a parancsfélék között tapasztalható.

A diakrón összevetés mindenesetre arra mutat, hogy az 1840-es években uralkodó, akár uniformizáltságnak is nevezhető grammatikai szabályozottságon harminc évvel később egyes drámaírók akartak és mertek oldani, több-kevesebb tudatossággal felismerve a funkciók megosztásában rejlő lehetőségeket. A XX. század elejének írói még messzebbre jutottak el ezen az úton. A XX. század végéhez közeledve azonban a rövid formák dominanciája ismét visszaszorította a funkciómegosztást, bár több teret engedett az ellenpéldáknak, mint az 1840-es években.

5. Elemzésemet rövid összeggel, a bevezetőben feltett kérdések megválaszolásával zárom.

Az ikés igék körében megfigyelhető éles fordulat minden jel szerint a XIX. század utolsó két évtizedében történt meg. Bár ebben nincs okunk kételkedni, ellenőrzésül talán hasznos volna egy köztes, az 1890 körüli évekből való korpusz vallomását meghallgatni.

Ami a funkciómegosztást illeti, az 1870-es évek drámái már részben sejtetik a jelenség XX. század eleji virágzását. Annak a megállapításához, hogy a megosztás a XX. század folyamán milyen ütemben és mikor veszített a jelentőségéből, szükség volna egy újabb, valószínűleg a század középső harmadából való drámakorpusz összeállítására és elemzésére is.

A DRÁMAKORPUSZ

Abonyi = Abonyi Lajos: A betyár kendője. Népszínmű, dalokkal 4 felvonásban. 1872. In *MD19*. 595–671.

Csepreghy = Csepreghy Ferenc: A piros bugyelláris. Eredeti népszínmű dalokkal 3 felvonásban. [1878.] In *Csepreghy Ferencz összes művei IV*. Kiadta: Rákosi Jenő. Budapest, 1881, 241–325.

Csiky = Csiky Gergely: A proletárok. Színmű 4 felvonásban. 1880. In *MD19*. 761–882.

Jósika = Jósika Kálmán: *Salome (Szálomé)*. Dráma 5 felvonásban. [1873.] Kiadja: Pfeifer Ferdinánd. Budapest, 1875, 47 lap.

MD19. = *Magyar drámaírók 19. század II*. Vál., szövg., jegyz.: Nagy Péter. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1984.

Toldy = Toldy István: A jó hazafiak. Vígjáték 4 felvonásban. 1872. In *MD19*. 505–94.

TóthE = Tóth Ede: A falu rossza. Népszínmű 3 felvonásban, dalokkal. 1873. In *MD19*. 673–759.

TóthK = Tóth Kálmán: *A nők az alkotmányban*. Vígjáték 3 felvonásban. Kiadja: Pfeifer Ferdinánd. Pest, 1871, 70 lap.

Varga = Varga János: *A véletlen*. Vígjáték 1 felvonásban. Kiadja: Pfeifer Ferdinánd. Budapest, 1874, 22 lap.

HIVATKOZÁSOK

- E. Abaffy Erzsébet 1992: Az igei személyragozás, in Benkő Loránd főszerk., E. Abaffy Erzsébet szerk.: *A magyar nyelv történeti nyelvtana II/1: Morfematika*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 184–238.
- Horváth László 1998: Rövidebb és hosszabb felszólító alakok mai drámákban, in Hajdú Mihály – Keszler Borbála szerk.: *Emlékkönyv Abaffy Erzsébet 70. születésnapjára*, Budapest, ELTE Magyar Nyelvtörténeti és Nyelvjárástani Tanszék, 81–5.
- Horváth László 2001: A felszólító módú igealakok kettősségének történetéhez, in Büky László – Forgács Tamás szerk.: *A nyelvtörténeti kutatások újabb eredményei II. Magyar és finnugor alaktan*, Szeged, Szegedi Tudományegyetem Magyar Nyelvészeti Tanszék, 55–65.
- Horváth László 2006: Drámavizsgálat a felszólító módú igealakok kettősségének történetéhez, in Büky László – Forgács Tamás szerk.: *A nyelvtörténeti kutatások újabb eredményei IV*, Szeged, Szegedi Tudományegyetem Magyar Nyelvészeti Tanszék, 77–85.
- Horváth László 2009: Egy XIX. századi drámakorpusz vallomása a felszólító igealakok kettősségéről, in Keszler Borbála – Tátrai Szilárd szerk.: *Diskurzus a grammatikában – grammatika a diskurzusban*, Budapest, Tinta Könyvkiadó, 168–77.
- Kovalovszky Miklós 1980: Felszólító mód, in Grétsy László – Kovalovszky Miklós főszerk.: *Nyelvművelő kézikönyv I*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 618–21.
- Kugler Nóra 2000: Az igeragozás, in Keszler Borbála szerk.: *Magyar grammatika*, Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 104–26.
- Szathmári István 1968: *Régi nyelvtanaink és egységesülő irodalmi nyelvünk* (Nyelvészeti Tanulmányok **11.**), Budapest, Akadémiai Kiadó.